

ETTY HILLESUM
Ζωή γεμάτη νόημα, νύχια, γεμάτη νόημα
Ημερολόγια
1941-1943

Επιμέλεια, εισαγωγή:
 J.C. Gaarlandt
 Μετάφραση: Πέτρος Γεωργίου
 Επίμετρο: Σταύρος Ζουμπούλακης
 Σελ. 424
 ΠΑΤΑΚΗΣ, 2022

Ανοιχτό Βιβλίο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΜΙΣΣΕΛ ΦΑΪΣ

Το κορίτσι που δεν ήξερε να γονατίζει

ΤΗΣ ΡΙΚΑ ΜΠΕΝΒΕΝΙΣΤΕ

Η Ετι Χίλεσουμ, νεαρή Ολλανδή Εβραία αντικομορμίστρια, δολοφονήθηκε στο Αουσβιτς όπως τόσο «ξεχωριστοί» ή «συνηθισμένοι» Εβραίοι. Είχε σπουδάσει νομικά, γνώριζε το έργο του Φρόντ και του Γιουνγκ, δίδασκε ρωσικά, διάβαζε Ντστογιέφσκι, αγαπούσε τον Ρίλκε και αγωνιούσε να γράψει και η ίδια. Στο Αμστερνταμ, στα χρόνια της γερμανικής Κατοχής, συνάντησε τον Πούλιους Σπίερ, χαρισματικό Γερμανο-εβραίο πρόσφυγα, ψυχοθεραπευτή, που «διάβαζε τις γραμμές του χεριού». Ο Σπίερ έγινε μέντορας και εραστής της και η Ετι, ακολουθώντας τη συμβουλή του, άρχισε από τον Μάρτιο του 1941, μέσα σε έναν «ρημαγμένο κόσμο», να κρατά ημερολόγιο.

Για έναν ολόκληρο χρόνο μένει απορροφημένη στον εσωτερικό της κόσμο: «Να μη χάσω επαφή με το σημειωματάριο και τον εαυτό μου». Κάνει λόγο για μια «ηθονοθηρική ζωή», σχετίζεται με δύο άνδρες και μαγεμένη από την προσωπικότητα του «Σ», ζει μια ερωτική σχέση που αναστατώνει το κορμί της, νιώθει μια «μύχια χαρά» που την κάνει να ζει «μια ζωή πλήρη που αξίζει». Περιγράφει πώς απαλλάσσεται από το έμβρυο που κυοφορεί, προκειμένου να μη φέρει στον κόσμο ακόμη έναν δυστυχισμένο. Η Κατοχή αναφέρεται ελάχιστα. Ωστόσο, από τον Μάρτιο του 1942, όταν ο κλοιός γύρω από

τους Εβραίους σφίγγει, ο κόσμος γύρω της μοιάζει να καταδαφίζεται. Συνειδητοποιεί ότι «πρέπει να ζούμε μια πλήρη ζωή εσωτερικά και εξωτερικά, να μη θυσιάζουμε τίποτα από την εξωτερική πραγματικότητα χάριν της εσωτερικής ζωής, ούτε το αντίστροφο». Εκφράζει θρησκευτικές αναζητήσεις, αλλά σημειώνει επίσης πως «σε κάθε φιλοσοφία της ζωής που υποστηρίζεται με πάθος υπάρχει μια δόση πλάνης». Ο τόνος του ημερολογίου αλλάζει: καταγράφει «φήμιες» για «πραγματικό μακαλειόν» στην Πολωνία, εξόντωση με αέρια, δηλώνει πως βρίσκεται «καθημερινά κοντά στους πεινασμένους και τους κατατρεγμένους» και από το παράθυρό της μπορεί να κοιτάξει «το γιοσσεμί και ένα κομμάτι γαλάζιου ουρανού». Βλέπει τον θάνατο ολόγυρα, διαπιστώνει πως στέλνουν ακόμη και δεκαεξάχρονα κορίτσια σε στρατόπεδα εργασίας, παρατηρεί την απουσία συμπαράστασης στους Εβραίους, αντιλαμβάνεται πως «θέλουν τον αφανισμό μας», ότι «πρόκειται για μια κοινή μοίρα που τη μοιραζόμαστε όλοι και οφείλουμε να το γνωρίζουμε». Τον Ιούλιο του 1942, και για δύο εβδομάδες, η Χίλεσουμ αναλαμβάνει δουλειά ως γραμματέας στο Εβραϊκό Συμβούλιο που μεσολαβεί ανάμεσα στους Γερμανούς και τους Εβραίους. Επειτα, με τη θέλησή της συνοδεύει την πρώτη ομάδα των Εβραίων που μεταφέρονται στο διαμετακομιστικό στρατόπεδο του Βέστερμπορκ, από όπου σταδιακά περισσό-

Ετι Χίλεσουμ

Η Ετι Χίλεσουμ, νεαρή Ολλανδή Εβραία αντικομοφομίστρια, δολοφονήθηκε στο Αουσβιτς όπως τόσοι «ξεχωριστοί» ή «συνηθισμένοι» Εβραίοι. Είχε σπουδάσει νομικά, γνώριζε το έργο του Φρόιντ και του Γιουνγκ, δίδασκε ρωσικά, διάβαζε Ντοστογιέφσκι, αγαπούσε τον Ρίλκε και αγωνιούσε να γράψει και η ίδια

τεροι από 100.000 Εβραίοι θα εκτοπιστούν στο Αουσβιτς. Έχει το προνόμιο να επιστρέψει ορισμένες φορές στο Αμστερνταμ, αλλά δεν επιχειρεί να δραπετεύσει. Ωστόσο, νεότερες έρευνες δείχνουν πως συμμετείχε στη φυγάδευση παιδιών από το Βέστερμπορκ. Τον Σεπτέμβριο μαθαίνει τον θάνατο του «Σ»: «Μέσα σε λίγους μήνες ξόδεψα τα αποθέματα μιας ζωής», σημειώνει, και το ημερολόγιό της αλλάζει και πάλι πνεύμα και ύφος. Η Ετι απευθύνεται σε μια συνεχή προσευχή στον Θεό της, παλεύοντας να τα βγάλει πέρα με τα συναισθήματά της. Τον Σεπτέμβριο του 1943 εκτοπίζεται με την οικογένειά της στο Αουσβιτς.

Στα γράμματά της από το Βέστερμπορκ, ένα από τα οποία δημοσιεύεται και στο βιβλίο, περιγράφονται ο τρόμος και η αγωνία, καθώς οι άνθρωποι σπρώχνονται στα βαγόνια, καθώς μια απόπειρα απόδρασης ενός αγοριού στοιχίζει την τιμωρητική εκτόπιση πολλών άλλων, καθώς η ίδια διαπιστώνει την αδυναμία της να βοηθήσει.

Τόσο το ημερολόγιο όσο και οι επιστολές αποτελούν πολύτιμη μαρτυρία, που με τη μοναδικότητά τους ανοίγουν ένα παράθυρο στη δύσκολη κατανόηση αυτής της οριακής εμπειρίας. Μαρτυ-

ρία για την τρομακτική καθημερινότητα των διωγμών, για τα συναισθήματα μίσους και οίκτου, που μέχρι κάποια στιγμή μπορούσαν να αφήνουν «χώρο για να παίζουμε μουσική και να αγαπιόμαστε», για τις αντιδράσεις όταν «ο θάνατος είναι άξαφνα εδώ». Για τη γυναικεία σωματική εμπειρία, για τον ερωτισμό και την αναζήτηση «της λύτρωσης μέσα από τη δική της δύναμη και όχι αυτήν του άνδρα». Για τη γραφή ως αντίσταση, για την ανάγκη που την κάνει να διαλέγει τα βιβλία που θα πάρει μαζί της στο στρατόπεδο. Για τη στιγμή που η «επιθυμία να βοηθήσει με τη σειρά της άλλα πλάσματα» γίνεται επιλογή -που έκαναν άλλωστε πολλοί- να μοιραστεί με τους δικούς της το πεπρωμένο της εκτόπισης. Μαρτυρία για τη θρησκευτική πίστη που δοκιμάζεται. Στο σημείο αυτό, η άποψη του Σταύρου Ζουμπουλάκη, στο κατατοπιστικό του επίμετρο, δεν είναι πειστική. Υποστηρίζει ότι η θρησκεία της Χίλεσουμ δεν ήταν ο ιουδαϊσμός και ότι τα γραπτά της διαπνέονται από τον χριστιανισμό, υπαινισσόμενος έτσι μια ερμηνεία σχετικά διαδεδομένη που αναγνωρίζει στη Χίλεσουμ μια χριστιανή μάρτυρα.

Ωστόσο, η ίδια πουθενά δεν κάνει λόγο για «θυσία». Η ερμηνεία αυτή δεν είναι περισσότερο πειστική από την εβραϊκή ερμηνεία της πράξης της ως *tikkun haolam*, πράξη επανόρθωσης του κόσμου, επιστροφής στην αρμονία που καταπατεί η ακραία βία. Η ίδια πάντως με τον δικό της τρόπο αναζητά μια «γαλήνη που δεν είναι επίπλαστη», και στις αρχές του Ιουλίου του 1942 σημειώνει: «Πρέπει να ξεχάσουμε λέξεις όπως Θεός, θάνατος, πόνος, αιωνιότητα. Πρέπει να γίνουμε απλοί και βουβοί σαν το στάρει που μεγαλώνει ή σαν τη βροχή που πέφτει. Πρέπει απλώς να είμαστε».

Εν τέλει, ίσως, όσα γράφει και κάνει η Χίλεσουμ να αποτελούν απλώς, μία ακόμη μοναδική ιστορία, μιας Εβραίας υπό διωγμό στην κατεχόμενη Ευρώπη, νέας, καλλιεργημένης, αισθησιακής, στοχαστικής, που πίστευε ότι «τη ζωή που ασπαζόμαστε φιλοσοφικά οφείλουμε να βιώνουμε συναισθηματικά», αλλά δεν πρόλαβε να γράψει, όπως ήθελε, ακόμη ένα «Αδελφοί Καραμαζόφ».